

EDUSKUNNAN
SOSIAALIVALIOKUNTA

Helsingissä

7 päivänä joulukuuta 1990

Lausunto n:o 9

Puolustusasiainvaliokunnalle

Puolustusasiainvaliokunta on 13 päivänä syyskuuta 1990 pyytänyt sosiaalivaliokunnan lausuntoa sen toimialaa koskevilta osin ja eräistä yksityiskohdista hallituksen esityksestä n:o 248/1989 vp. valmiuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina korkeimman oikeuden presidentti Olavi Heinonen, lainsäädäntöneuvos Heikki Kanninen oikeusministeriöstä, hallitusneuvos Pekka Pitkänen puolustusministeriöstä, hallitusneuvos Antti Seppälä sosiaali- ja terveysministeriöstä, hallitusneuvos Esa Lonka työministeriöstä, kenraalimajuri Hannu Särkiö pääesikunnasta, sihteeri Liisa Heinonen Suomen ILO-neuvottelukunnasta, lakimies Kirsti Palanko-Laaka Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestöstä, varatuomari Mikko Nyyssölä Suomen Työnantajain Keskusliitosta, osastonjohtaja Timo K. Vertanen Toimihenkilö- ja Virkamiesjärjestöjen Keskusliitosta, varatuomari Raimo Lindahl Liiketyönantajain Keskusliitosta, lakimies Pentti Itkonen Akavasta sekä kansleri Kauko Sipponen, professori Niklas Bruun, professori Allan Rosas ja professori Kaarlo Tuori.

Hallituksen esitys

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi valmiuslaki, jota sovellettaisiin eräissä poikkeusoloissa. Poikkeusolojen vallitessa voitaisiin asetuksella oikeuttaa valtioneuvosto käyttämään eräitä toimivaltuuksia. Muun muassa valtioneuvosto voisi saattaa voimaan työnvälityspakon, jonka aikana työnantaja saisi ottaa palvelukseensa ainoastaan työvoimaviranomaisten osoittamia henkilöitä. Eräissä kriisitilanteissa valtioneuvosto voisi rajoittaa irtisanomisoikeutta ja erityisestä syystä kieltää irtisanomisoikeuden käyttämisen.

Edelleen valtioneuvosto voisi väestön terveydenhuollon turvaamiseksi määrätä terveydenhuollon alalla toimivia henkilöitä, tälle alalle koulutusta saaneita henkilöitä tai muuten tämän alan tehtäviin sopivia henkilöitä suorittamaan tarpeellisia tehtäviä. Jos työnvälityspakko ja irtisanomisoikeuden rajoitukset eivät ole riittäviä, valtioneuvosto voi eräissä tapauksissa määrätä henkilön tekemään valmiuslain tarkoituksen saavuttamiseksi tarpeellista työtä.

Valtioneuvoston määrätessä henkilön tekemään työtä tulee määräystä annettaessa ottaa huomioon hänen kykynsä ja voimansa sekä ikä, perhesuhteet, terveydentila ja muutkin olot. Työstä tulee maksaa sopimusten mukainen palkkaus tai kohtuudella tehtäviä vastaa- via palkka ja muut edut.

Valiokunnan kannanotot*Valmiuslakiehdotus*

Valmiuslakiehdotuksen 2 §:n mukaisten poikkeusolojen määrittelyyn ja lain sisältämiin valtuuksiin nähden sosiaalivaliokunta korostaa sitä, että poikkeusolojen toteuttamisen ja valtuuksien käytön kynnys on nostettava riittävän korkealle. Vaikka lakiehdotuksen 2 §:n kaikissa viidessä kohdassa korostetaan poikkeusolojen arvioinnissa käytettävien tekijöiden vakavuutta, erityisyyttä, välttämättömyyttä ja säännönmukaisten toimivaltuuksien riittämättömyyttä, on lain mukaisten toimivaltuuksien käyttöä vältettävä.

Valtioneuvoston käytettävissä oleva työnvälityspakko on rajattu esityksessä lain tarkoituksen saavuttamisen kannalta tarpeelliseen työhön. Kun tämä yhdistetään poikkeusolojen määritelmiin ja 3 §:ssä säädelyyn päätöksentekomenettelyyn, jonka mukaan poikkeusvaltuudet annetaan aina määräajaksi, enintään vuo-

deksi ja ne saatetaan eduskunnan tarkistettavaksi, ei työnvälityspakko muodosta sosiaalivaliokunnan käsityksen mukaan sellaista oikeuksien rajausta, jota ei voida edellä sanottu huomioon ottaen pitää tarkoituksenmukaisena. Sama koskee valmiuslakiehdotuksen 21 §:n 2 momentin mukaista irtisanomisoikeuden rajoittamista ja kieltämistä.

Valmiuslakiehdotuksen 22 §:n mukainen terveydenhuoltohenkilöstön määrääminen lain tarkoituksen saavuttamiseksi tarpeellisiin tehtäviin on myös perusteltu edellä sanottujen painavien tekijöiden sitä vaatiessa. Kun säännöksen mukaan tehtäviin voidaan ottaa myös muutoin tämän alan tehtäviin sopiva henkilö, korostaa valiokunta sitä hallituksen esityksen perusteluistakin ilmenevää seikkaa, että henkilön sopivuuden on perustuttava terveydenhuollon turvaamistehtäviin. Näin ollen kysymykseen saattavat tulla lähinnä teknisiä tai kuljetustehtäviä hoitavat henkilöt, joita terveydenhuolto tarvitsee, vaikkei kyseisillä henkilöillä olekaan terveydenhuoltoalan koulutusta.

Valmiuslakiehdotuksen 22 ja 23 §:n mukaisista työvelvollisuutta käytettäessä on noudatettava alan työ-, toimi- tai virkaehtosopimuksia. Valiokunta huomauttaa tässä yhteydessä, että vakiintuneen tulkinnan mukaan kyseisiä kollektiivisopimuksia on sovellettava myös niiden voimassaolon päätyttyä, kunnes uusi sopimus on solmittu. Lisäksi työsopimuslain 17 §:n mukaan alalla voimassa olevaa valtakunnallista sopimusta on noudatettava myös henkilöihin, joita työehtosopimukset eivät koske.

Lain muutosesitykset

Puolustusasiainvaliokunta on pyytänyt sosiaalivaliokunnan kannanottoa eräisiin nimenomaisiin valmiuslain muutosehdotuksiin.

Suomen Työnantajain Keskusliiton ehdotus

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Skinari, varapuheenjohtaja Louvo ja jäsenet Alaharja, Alaranta, Hurskainen, Kankaanniemi,

valmiuslain 15 §:ään lisättäväksi 3 momentiksi ei valiokunnan käsityksen mukaan ole välttämätön tai edes tarpeellinen säännös. Säännösehdoituksen arviointi on yhdistettävä työnvälityspakkoon ja työvelvollisuuteen, koska näillä toimenpiteillä ilmeisesti voidaan saavuttaa lisäyksellä tavoiteltu vaikutus.

Ehdotus vahingonkorvausta koskevan 37 §:n laajentamiseksi siten, että se kohdistuisi myös 15 §:n 2 momentin nojalla annetun määräyksen johdosta kärsityn vahinkoon, voidaan rinnastaa kansalaisille yleisesti valmiuslainsäädännössä asetettuihin velvollisuuksiin ja rajoituksiin. Kun ehdotetun lainsäädännön nojalla voidaan varsin laajasti tilanteesta riippuen puuttua myös muihin kansalaisten oikeuksiin ja perusvapauksiin kuin omaisuuteen, ei tämänkaltaisen laajennus ole välttämätön. Lisäksi lakiehdotuksen 38 §:n mukainen harkinnanvarainen korvaus voidaan ulottaa myös 15 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräyksen johdosta syntyneeseen vahinkoon.

Ehdotus työnseisauksen kieltämistä tai keskeyttämistä koskevaksi valtuudeksi liittyy yleiseen työtaistelutoimenpiteiden sääntelyyn. Myös valmiuslain tarkoittamien poikkeusolojen aikana voimassa ovat pysyvät työtaistelut sääntelykeinot, muun muassa mahdollisuudet puuttua yhteiskuntavaarallisiin työtaistelutoimenpiteisiin. Kun poikkeusolojen aikana voidaan arvioida myös yhteiskuntavaarallisuuden arvioinnin muuttuvan, ei esitetyn tapainen säännös ole sosiaalivaliokunnan käsityksen mukaan tarpeellinen.

Edellä esitettyyn viitaten sosiaalivaliokunta kunnioittavasti esittää,

että puolustusasiainvaliokunta ottaisi huomioon edellä tässä lausunnossa mainitun laatiessaan mietintöään.

Kärhä, P. Leppänen, Mäkipää, Paavilainen, Rantanen, Stenius-Kaukonen, Taina ja Väistö sekä varajäsen Håkämies.

Eriävä mielipide

Sosiaalivaliokunnan antamaan lausuntoon hallituksen esityksestä n:o 248/1989 vp. valmiuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi puolustusasiainvaliokunnalle emme ole kaikilta osin voineet yhtyä, joten lausumme näiltä osin eriävänä mielipiteenämme seuraavaa:

Yhtyen sosiaali- ja terveysministeriön — lain valmisteluvaiheessa — esittämään kantaan toteamme, että hallituksen esitys valmiuslaiksi on tässä muodossaan tarpeeton ja että eri kriisityyppien osalta poikkeusoloista voidaan selviytyä ilman hallituksen esitystäkin erityislakeihin sisältyvillä säännöksillä.

Mikäli eri kriisityyppien osalta nähdään välttämätöntä tarvetta poikkeuksellisiin toimivaltuuksiin, ne olisi tullut yhden lain mallissa

esittää säädettäväksi niin, että kunkin kriisityypin osalta toimivaltuudet yksilöitäisiin laissa erikseen. Hallituksen ja valiokunnan enemmistön hyväksymässä esityksessä valmiuslaiksi toimivaltuuksien käyttämisedellytykset jäävät kansalaisten yleisiin oikeuksiin ja oikeus- turvaan puuttumisen kannalta liian väljiksi ja yksilöimättömiksi. Siksi mielestämme esitys valmiuslaiksi tulisi hylätä.

Mielestämme sosiaalivaliokunnan olisi tullut edellyttää edellä esitetyillä perusteilla lausunnossaan puolustusasiainvaliokunnalle,

että valmiuslakiesitys hylättäisiin.

Helsingissä 7 päivänä joulukuuta 1990

Marjatta Stenius-Kaukonen

Pekka Leppänen

